

Europa na Delors

Als Jacques Delors deze maand afscheid neemt als voorzitter van de Europese Commissie laat hij een groter en sterker Europa achter dan hij tien jaar geleden aantrof. Het is niet het Europa dat hem zelf voor ogen stond, want voor zijn federale ambities heeft hij onvoldoende medestanders weten te vinden. Maar wel heeft hij de ontspoorde Europese trein weer op de rails gekregen en het Europese integratieproces een wezenlijke stap verder gebracht.

Toen Delors eind 1984 aantrad, lag de EG er desolaat bij. Het bedrijfsleven dreigde de concurrentieslag met de Verenigde Staten en Japan te verliezen, de werkloosheid was na de zware recessie van begin jaren tachtig tot recordhoogte opgelopen, het Europese integratiestreven was volledig stilgevallen, de 'Eurosclerose' greep wijd om zich heen. Na een vragenronde langs alle betrokkenen zag Delors duidelijk dat de hoogste prioriteit moest liggen bij het afmaken van wat in 1958 was begonnen: de vorming van een werkelijk gemeenschappelijke markt voor goederen, diensten, kapitaal en personenverkeer. Daarmee zouden belangrijke economische voordelen te behalen zijn. Dit was het startsein voor het opstellen van het befaamde Witboek, waarin de vrijmaking van de interne markt in detail werd uitgewerkt. Het succes overtrof alle verwachtingen: 'Europa 1992' zorgde voor een geweldige dynamiek; in hoog tempo werden markten geliberaliseerd, belemmerende regels opgeruimd en nationale produktvoorschriften geharmoniseerd. Belangrijker nog was dat er ook weer vertrouwen ontstond in de mogelijkheden van het bedrijfsleven om de internationale concurrentie het hoofd te bieden.

Aangemoedigd door het succes ging Delors door met zijn volgende project: de vorming van een economische en monetaire unie als wezenlijke stap vooruit in het proces van economische integratie. Opnieuw stond hij zelf aan de wieg (comité-Delors), nadat hij zich had verzekerd van de steun van centrale bankiers en andere monetaire autoriteiten. Het Verdrag van Maastricht baande de weg naar de EMU. Het kreeg een politiek complement in de vorm van een op te richten economische en politieke unie, waarvan de contouren echter allerminst helder en de voordelen onduidelijk waren. De tekortschietende steun voor 'Maastricht' bij veel burgers in de lidstaten gooide roet in het eten en stortte de EG zelfs opnieuw in een crisis. Bij nadere inspectie bleek het in Maastricht opgetrokken 'Europees huis' in vele opzichten een dak zonder muren: essentiële politieke pijlers (steun in de lidstaten, democratische verantwoording; een adequate besluitvormingsstructuur om een Unie met meer leden en grotere centrale bevoegdheden te besturen), economische pijlers (voldoende cohesie tussen de welvarende en minder welvarende landen van de Unie, toereikende financiering) en sociale pijlers (een gemeenschappelijk sociaal en arbeidsmarktbeleid als complement van de monetaire integratie)

bleken te ontbreken. Tot overmaat van ramp werd Europa opnieuw geteisterd door een ongekend hoog oplopende werkloosheid.

Met grote veerkracht en politiek vernuft heeft Delors zich ook door deze crisis heengeslagen. Op de top in Kopenhagen werd het financiële probleem opgelost. Met miljardensubsidies voor de zuidelijke lidstaten werden (voorlopig) de interne tegenstellingen afgekocht. Om de werkloosheids crisis het hoofd te bieden lanceerde Delors eind 1993 zijn Witboek over groei, concurrentiekracht en werkgelegenheid. Tegelijk zette hij de uitbreiding van de Unie met Zweden, Finland en Oostenrijk door en bereikte een (voorlopig) compromis over de stemmenverhouding in de EU. Tevens opende hij de deur voor onderhandelingen met nieuwe toetreders in Centraal-Europa.

De achterliggende problemen bleven echter liggen. In het politieke vlak is er nog altijd grote onduidelijkheid over de Europese identiteit als een confederatie van natie-staten of een afzonderlijke entiteit die meer wil zijn dan de som der delen. Voorlopig biedt het subsidiariteitsbeginsel een werkbaar compromis. Daarnaast is er de tekortschietende democratische controle, die de politieke legitimiteit van de Brusselse besluitvorming ondermijnt, en ten slotte de bijna permanente crisis in de besluitvormingsstructuur. In het economische vlak maakt de ongelijke welvaartsontwikkeling in de EU het perspectief van een gemeenschappelijke monetaire unie ongeloofwaardig; de consequentie van een Europa van meer snelheden is echter nog steeds niet getrokken. Het probleem van de interne cohesie kan niet blijvend met miljardensubsidies worden opgelost. Behalve betalingsproblemen roept deze middelenoverdracht ook steeds meer efficiency-vragen op. In het sociale vlak noodzaakt de werkloosheids crisis in Europa tot hervorming van het Europese sociale model. Bestaat er wel een Europese variant van de vrije-markteconomie, waarin internationaal concurrentievermogen, onderlinge solidariteit en volledige werkgelegenheid blijvend met elkaar zijn te verzoenen, zoals Delors niet moe wordt te verkondigen? En last but not least, welke bijdrage kan de EU leveren aan het verhogen van de welvaart en verbeteren van de politieke stabiliteit bij haar burens in het oosten.

Van Delors' opvolger Santer worden geen nieuwe 'grand designs' of grote sprongen voorwaarts verwacht. Hij zal zich moeten richten op het realiseren van kleine, tastbare verbeteringen, die aansluiten bij de behoeften van Europese burgers en bedrijven. Strikt vasthoudend aan het subsidiariteitsbeginsel zal de nieuwe Commissie moeten laten zien waar Europese besluitvorming effectiever kan zijn dan nationale. Zo kan zij stenen aandragen om het 'Europees huis' van Delors en zijn voorgangers verder op te metselen en bewoonbaar te maken.

L. van der Geest